

Jak vést portfolio s dětmi v mateřské škole?

Jana Kratochvílová

Metodický materiál je jedním z výstupů mezinárodního projektu Interkulturelle Bildung für Kinder, Schüler und Pädagogen /Projekt interkulturní vzdělávání dětí, žáků a pedagogů (IB_KSP M00228).

Vznikl s podporou vedení a učitelek mateřských škol a sloučených škol mateřských se základními: Evropských škol, International School of Prague, MŠ Jemnice, MŠ Police, MŠ Seifertova Jihlava, ZŠ a MŠ Ivančice-Řeznovice, ZŠ a MŠ Myslibořice. Všem učitelkám, které mi poskytly rozhovory a ukázky portfolií, velice děkuji. Poděkování také patří Bc. Ivě Roušarové za její kvalitní bakalářskou práci a poskytnuté ukázky z ní. Všem přeji mnoho radosti a entuziasmu v jejich prospěšné profesi a pocit uspokojení z každodenního procesu a dosažených výsledků.

Doc. Mgr. Jana Kratochvílová, Ph.D.

Obsah

Úvod

1. Jaký typ portfolia vést
2. Proč bychom portfolio měli v naší mateřské škole zavádět
3. Jak založit a vést diagnostické portfolio
  - 3.1 Forma portfolia - „papírová“
  - 3.2 Forma portfolia - elektronická
4. Titulní strana portfolia a jeho označení
5. Způsob uložení portfolia
6. Řazení záznamů, produktů dětí v portfoliu
7. Kdo se na tvorbě portfolia podílí
8. Jak by mělo být portfolio strukturováno a co by mělo být jeho obsahem
  - 8.1 Úvod portfolia – biografie dítěte, aneb „Kdo jsem?“
  - 8.2 Dokumentace rozvoje dítěte ve vztahu k cílovým kategoriím
    - 8.2.1 Struktura portfolia podle klíčových kompetencí
    - 8.2.2 Struktura portfolia podle dílčích výstupů vzdělávacích oblastí
    - 8.2.3 Struktura portfolia podle témat školního vzdělávacího programu
    - 8.2.4 Co ještě může být obsahem portfolia
  - 8.3 Volný nebo vázaný obsah
9. Jak s portfoliem pracovat
  - 9.1 Práce s portfoliem – dítě
  - 9.2 Práce s portfoliem – učitel/ka
  - 9.3 Práce s portfoliem – rodič
10. Co s portfoliem na konci roku
11. Jak využít portfolio z mateřské školy v navazujícím stupni vzdělávání, v 1. ročníku základní školy
12. Závěrem
  - 12.1 Výhody vedení portfolia v mateřské škole
  - 12.2 Nevýhody vedení portfolia v mateřské škole

Bibliografie

Úvod

Chceme-li se zamýšlet nad zavedením portfolia v mateřské škole, pak bychom měli dobře porozumět tomuto pojmu a pochopit jeho význam. Jak píše A. Václavík (2013, s. 11) ve své práci: „Je portfolio opravdu jen ona sada papírů v euroobalech založených v šanonech a uložených někde ve školní třídě, aniž by učitelé a žáci věnovali těmto kolekcím další pozornost nebo s nimi nějak systematicky pracovali?“

Co to tedy portfolio je?

Pedagogický slovník definuje pojem portfolio jako *soubor různých produktů dítěte, které dokumentují jeho vývoj za určité období. Patří do komplexního hodnocení dítěte* (Průcha, 2009, s. 79).

Autoři projektu *Kvalita I* vymezili portfolio jako *nástroj pro dlouhodobé shromažďování informací o výsledcích, postupu učení a dalších charakteristikách souvisejících se vzdáváním konkrétního žáka/yně* (CERMAT, 2008¹).

Z výše uvedených definic vyplývají dvě klíčová slova, která je třeba mít v mysli při úvahách nad portfoliem: diagnostický nástroj, soubor produktů dítěte.

Portfolio můžeme také definovat jako uspořádaný **soubor prací žáka** shromážděný za určité období, který poskytuje informaci o pracovních **výsledcích žáka, průběhu učení** a jeho vývoji za účelem jeho dalšího rozvoje. **Informace slouží dítěti, rodičům a učitelům.** Jde o určitý typ archivace produktů dítěte za stanoveným účelem, který do jisté míry určuje jeho obsah, rozsah a práci s ním.

1. Jaký typ portfolia vést

Podle svého účelu existují různé druhy portfolia, které nabývají rozličných názvů.

- 1) Portfolio *sběrné*, nazývané také jako *pracovní, dokumentační*, shrnuje téměř všechny práce dětí za určité období, které postupně vznikají. Jde spíše o „sbírku“ prací dětí. S takto vedeným portfoliem se ve školkách více nepracuje. Slouží ke shromáždění prací, zejména pracovních listů.

---

¹ http://www.esf-kvalita1.cz/osobni_portfolio-koncepce.php

- 2) *Výběrové portfolio*, označované jako *reprezentační*, shromažďuje nejlepší práce dětí za uvedené období. O jejich výběru rozhodují děti a slouží k prezentaci jejich výsledků. V mateřských školách se toto portfolio využívá zřídka. Učitelky spíše provádějí výběr sledovaných prací žáků, které zařazují do složky o dítěti (záznamy o dítěti) na podporu vedených diagnostických záznamů, jak dokládá ukázka z rozhovoru s učitelkou MŠ: „Neustále jsem se držela toho, že musíme mít něco bokem, něco extra, že když přijde inspekce, musím předložit něco speciálního. V podstatě o to byly děti ochuzeny, protože se jim to nedostalo do ruky.“
- 3) *Hodnoticí, diagnostické portfolio*, jímž je dokumentován pokrok dítěte. Neobsahuje všechny práce dětí jako sběrné portfolio, ale jejich užší výběr, o němž rozhodují učitelé i děti, popřípadě rodiče. Je doplňováno o další materiály, které vycházejí z diagnostické činnosti učitele a sledují pokrok dítěte (záznamy učitele z rozhovorů s dětmi, pozorování, dotazníky pro rodiče, sebehodnocení dítěte, poznámky od rodičů atd... Jsou v něm obsaženy všechny materiály, které mohou být přístupné učitelkám, dětem a rodičům na podporu rozvoje dítěte. Jeho součástí nejsou důvěrné informace.

Cílem diagnostického portfolia je získat shromážděnou dokumentaci komplexní informace o výsledcích dítěte, jeho procesu učení a pokrocích a zprostředkovat je všem účastníkům edukačního procesu. Portfolio se tak ve spojení s výsledky dalších diagnostických metod a nástrojů stává zdrojem dat pro volbu výchovných a vzdělávacích strategií podporujících vývoj dítěte. Jde o sledování komplexního rozvoje dítěte v oblasti duševního, sociálního, duchovního rozvoje, somatického růstu a zrání a seberozvoje.

Z hlediska časového má portfolio svůj význam při diagnostice vstupní, průběžné i výstupní. Učitelce napomáhá při rozvoji konkrétních oblastí dítěte, které vyžadují zvýšenou pozornost. Slouží jí i dítěti jako zpětná vazba o jejich práci (průběžné diagnostikování) a k nastavení opatření ve prospěch dítěte. Při vhodné práci s portfoliem podněcuje učitelka motivaci dítěte, které je schopno probuzeným zájmem regulovat do jisté míry své jednání. Má tedy silný formativní vliv na rozvoj osobnosti dítěte. Současně sumarizuje dosaženou úroveň dítěte za určité období (sumativní diagnostikování) ve vztahu k jeho předešlému vývoji (diagnostika individualizovaná) a ve vztahu k stanoveným cílům, kritériím (kriteriální diagnostika).

2. Proč bychom portfolio měli v mateřské škole zavádět

Diagnostické portfolio plní významné **funkce**, které je vhodné si stále uvědomovat. Jde zejména o funkce: informační, motivační, komunikační, autoregulační a diagnostickou.

Funkce informační: poskytuje informace o vývoji dítěte rodičům, učitelům a samotným dětem. Jak uvádí Zelinková (2001, s. 45), *slouží rodičům, učitelům a dítěti jako komplexní soubor informací o rozvoji dítěte.*

Funkce motivační: motivuje děti k lepším výsledkům práce, k dokončení řady činností, k tvorbě vlastních výtvorů, které chtějí v portfolio prezentovat.

Funkce komunikační: stává se prostředníkem navození a rozvoje komunikace mezi učitelem a dětmi, mezi dětmi vzájemně a mezi dětmi a rodiči, popřípadě dalšími odborníky.

Funkce autoregulační (rozvojová): dítě ve spolupráci s učitelem a spolužáky interpretuje své výsledky práce, hodnotí je (explicitně i implicitně), prožívá své úspěchy a neúspěchy a rozhoduje se o další činnosti, která ovlivňuje jeho osobnostní rozvoj.

Funkce diagnostická: získané informace o vývoji dítěte slouží pedagogům jako východisko pro stanovení vhodných cílů podporujících rozvoj dítěte a volbu odpovídajících vhodných metod a forem práce.

Významná je posledně zmíněná funkce portfolio – diagnostická. Portfolio se stává jedním z nástrojů diagnostické činnosti učitele směřující k posouzení vývoje a pokroku dítěte, stanovení diagnózy a potřebných opatření pro jeho další rozvoj.

Diagnostické portfolio také slouží jako prostředek rozvoje komunikace - pro individuální pohovory, konzultace s rodiči, pracovníky poradenských zařízení i doprovodným nástrojem pro posouzení školní zralosti při zápisu dítěte do základní školy. Je podporou při vypracování individuálního vzdělávacího plánu dítěte.

V tomto metodickém návodu se zaměříme na vedení diagnostického portfolio, protože se domníváme, že může propojit všechny tři výše uvedené typy portfolio. Tuto skutečnost potvrzují i výpovědi učitelek, které s vedením diagnostického portfolio získaly již svoji zkušenost: „Když jsme se dověděly o té variantě, že to může být všechno v jednom, začaly jsme přemýšlet, jak to udělat. Začaly jsme to dělat na jaře, jako zkušební a strašně

se nám líbil ohlas dětí. Ve chvíli, kdy to měly v jedněch složkách, najednou to byla jejich knížka.“

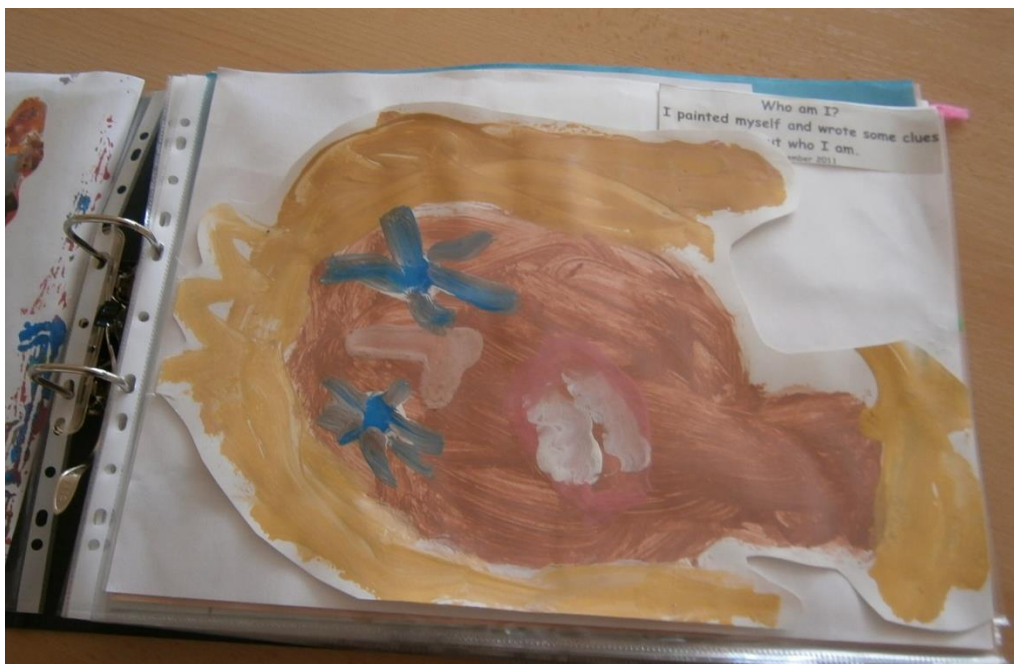
3. Jak založit a vést diagnostické portfolio

3.1 Forma portfolia - „papírová“

Diagnostické portfolio je o systému, který umožňuje sledovat komplexně rozvoj dítěte. Mělo by mít proto takovou formu, která umožňuje systematické zakládání produktů dětí a práci s ním. Je třeba zdůraznit, že jeho forma musí odpovídat i věku dětí a jejich dovednostem s portfoliem manipulovat. V tomto případě nejsou vyhovující krabice, košíky, papírové boxy, jak je často uváděno např. u sběrných portfolií, ale organizéry jako jsou například kroužkové, nebo pákové pořadače různého formátu, které umožní i dětem manipulaci s portfoliem a zachování prací v daném systému. Je třeba promyslet každý detail, aby byly děti při práci s portfoliem co nejvíce samostatné. Důležité je, aby děti s portfoliem pracovaly. Proto je třeba jim usnadnit manipulaci s portfoliem, orientaci v něm (např. barevnými rozlišovači) a naučit je materiály vkládat a řadit. Čím více toho zvládnou děti samy, o to méně práce připadne na učitele/učitelku.

Na trhu jsou dnes kromě pořadačů formátu A4 i pořadače větší (A3). Oba formáty mají své výhody i nevýhody. Z hlediska velikosti zakládaných prací dětí předškolního věku je více vyhovující formát A3, avšak manipulace s ním může být pro nejmladší děti obtížnější. Pořadače formátu A4 jsou z hlediska velikosti i hmotnosti pro tuto věkovou skupinu příhodnější, neumožňují však uložit práce většího formátu.

Pro manipulaci dětí je vhodnější pákový systém dvoukroužkový než čtyřkroužkový, který je pro děti hůře ovladatelný. Tento systém zvládají spíše předškoláci, mladší děti do něho nejsou schopny práce zakládat, jak vyplývá z rozhovoru s ředitelkou školy: „Pro ty mrňata, protože je to čtyřkroužková vazba a ještě máme dvě děti s postižením, to děláme samy. Velký děti to zvládnou samy.“

Obr. 4: Ukázka formátu portfolia A3 (International School of Prague).

Častou otázkou je, zda vložené artefakty vkládat do průsvitných fólií, či nikoliv. Má-li portfolio sloužit také dítěti, musí v něm často listovat, vracet se k výsledkům své práce a prožitkům, které se k ní pojí. Pokud jsou listy vloženy bez fólií, hrozí jejich potrhání, zničení. Fólie ochrání práce dětí, avšak pro mladší děti je dosti obtížné své práce do fólií vložit. Potvrzují to učitelky ze své praxe: „Spíše se nám osvědčily ty fólie, i na to prohlížení. Ze začátku jsme to tam dávaly bez fólií, ale vytrhnou to, když v tom listují. Obtíže spojené s vložením listů do fólií však může být pro děti velkým motivačním nástrojem a prostředkem rozvoje jemné motoriky. S pořízením fólií se pojí i finanční náklady na vedení portfolia. Je třeba hledat vhodné zdroje: různé projekty, spoluúčast rodičů, sponzorství, provozní náklady.

3.2 Forma portfolia - elektronická

„Papírové“ portfolio může vhodně doplnit portfolio elektronické v jakékoliv podobě. To představují vlastní internetové stránky dítěte, které jsou založeny v rámci internetových stránek školy. Elektronické portfolio může zaznamenat takové oblasti rozvoje dítěte, které nejsme schopni zdokumentovat v „papírové“ podobě. Jsou to různé vizuální a zvukové dokumenty (videa a audiozáznamy písní, rozhovorů, představení, různých akcí, spolupráce dětí, komunikace), fotografie, apod. Může rovněž obsahovat diagnostické nástroje pro sledování vývoje dítěte. Elektronické portfolio bývá zpřístupněno rodičům klíčem (heslem), kteří tak mohou průběžně sledovat rozvoj svého dítěte.

4. Titulní strana portfolia a jeho označení

Z titulní strany portfolia a z jeho označení (na hřbetu, na deskách) by mělo být zřejmé, kdo je vlastníkem portfolia, komu patří. Hřbet by měl obsahovat jméno (napsané alespoň hůlkovým písmem, nikoliv psacím nebo malým tiskacím písmem, jak často vidíme v praxi), nebo fotografii, obrázek, symbol, který dané dítě charakterizuje. Mělo by jít o osobní „podpis“ dítěte. V tomto případě je důležité, aby se učitelé oprostili od požadavku na vzhled, úpravu, jednotnost atd..., aby dali přednost myšlence „musí to vypovídat o dítěti a musí to být jeho“ před myšlenkou „musí to být hezké“.

Obr. 5: Ukázka hřbetu portfolia (ZŠ a MŠ Ivančice-Řeznovice)

Obr. 6: Ukázka titulní strany (EŠ Brusel III)

Titulní strana by měla být opět „podepsána“ dítětem. Nechť si každé dítě zvolí, jak by měla vypadat. Měla by být pro dítě osobní a od počátku by právě mělo být zřejmé: „Toto je MOJE portfolio.“

Titulní strana může být součástí desek portfolia či ji může představovat první list v něm.

Od počátku založení by portfolio mělo být pro dítě hodnotným, významným materiálem. Portfolio je vlastnictvím dítěte a takto je k němu nezbytné přistupovat. Chceme-li s ním pracovat, měli bychom dítě požádat; chtějí-li si ho prohlédnout kamarádi, měli by požádat o dovolu. Tímto opatřením a způsobem, jakým s portfoliem před dětmi

manipulujeme, jak ho ukládáme, jak v něm otáčíme listy, jak si jejich práce v něm ceníme, poukazujeme na jeho hodnotu a tento postoj o jeho významu přenášíme i na děti.

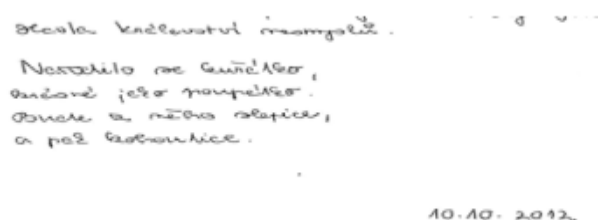
5. Způsob uložení portfolia

Způsob uložení portfolia v mateřské škole souvisí velmi úzce s přístupností dětí k portfoliu. Každé dítě by mělo na portfolio „dosáhnout“ a to kdykoliv, když se rozhodne s ním pracovat, nebo je k práci s ním vybidnuto. Můžeme tak hovořit o *dosažitelnosti (přístupnosti) prostorové a časové*. Prostorovou „dosažitelnost“ portfolia zajistíte tím, že portfolio umístíte do nízkých skříněk, polic, v nichž je vidět hřbet portfolia s „podpisem“ dítěte. Ideální je zajistit také přístup rodičům, aby i oni měli možnost kdykoliv do portfolia nahlédnout, aby mohli společně s dětmi žasnout nad jejich výsledky práce, když k nim běží jejich dítě a volá: „Mami, babi, tati... pojd' se podívat, co jsem dnes dělal. To musíš vidět!“

Časová dosažitelnost je spjata se svobodou dítěte a jeho rozhodnutím „teď nechci dělat nic jiného, teď se chci z nějakého důvodu zabývat svým portfoliem, teď mám tuto potřebu...“ a my dospělí bychom ji měli respektovat.

6. Řazení záznamů, produktů dětí v portfoliu

Vychází z typu portfolia a jeho obsahu. Protože jsme se rozhodli vést portfolio diagnostické, které nám má pomoci sledovat vývoj dítěte a jeho pokrok, je nezbytné u všech dokumentů uvádět datum jejich vzniku, záznamu s případnými komentáři, které nám pomohou po určité době vybavit si vzpomínky a zachycovat proměny vývoje dítěte (viz obr. 7). Práce a záznamy je vhodné řadit v chronologickém sledu, ať již celkově, od počátku školního roku k jeho závěru, či v rámci dílčích oblastí, které nám utvářejí základní strukturu portfolia.

Stalo se něco velmi krásného.
Narodilo se kuřátko,
okrasné jako poupátko.
Bude a něho slepice,
a pak krouhlice.

10.10.2012

Obr. 7: Vlastní báseň dítěte 10. 10. 2012
(Roušarová, 2013)

Báseň vznikla pod dojmem knihy Jiřího Havla *Království nesmyslů*. Děti dostaly za úkol vymyslet také nějaký nesmysl. Lucie se pokusila o celou báseň. Vyzrálost sluchového vnímání. Schopnost utvořit rým.

Lucinka vymyslela: „Narodilo se kuřátko, krásné jako poupátko. Bude z něho slepice a pak krouhlice.“

7. Kdo se na tvorbě portfolia podílí

- a) Ideální situace by byla, kdybychom mohli říci, že tvorba portfolia je zcela v režii dítěte. To však v předškolním věku není možné. Chceme-li vést diagnostické portfolio, pak do jeho tvorby vstupuje výrazně učitel/učitelka mateřské školy. Učitel/ka didakticky zacílenou činností ovlivňuje výsledky dítěte a jeho produkty, které se pak mohou stát součástí portfolia. O jejich zařazení do portfolia by měla hovořit společně s dětmi. Pokud učitel/ka sleduje cíleně vývoj dítěte a jeho pokrok, pak záměrně volí určité diagnostické nástroje, které se rovněž stávají součástí portfolia. Např. kresba postavy, která se v portfoliu opakuje v průběhu roku.

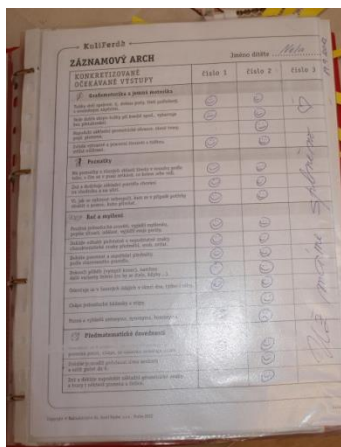

Obr. 8: Kresba postavy 30.12. 2013
(MŠ Seifertova Jihlava)

Obr. 9: Kresba postavy 25.3.2014 (MŠ Seifertova Jihlava)

Součástí mohou být i jednoduché diagnostické nástroje srozumitelné dětem, záznamy z pozorování, diagnostické pozorovací archy...

Obr. 10: Diagnostika dítěte jako součást portfolia (MŠ Police)

- a) Kromě učitelky by o pracích začleněných do portfolia měly rozhodovat děti. Velmi často vykonávají spontánní činnosti, při nichž vznikají artefakty, které si přejí začlenit do portfolia, jak potvrzuje učitelka. „Co se týká toho podzimu, máme tam zařazené básničky, písničky i to, co chtějí děti samy, to co si vyrobí během dne.“ Naopak, některé výtvořky si přejí odnést hned daný den domů, chtějí se podělit s rodiči o to, co se jim podařilo. V takovém případě je nezbytné ponechat rozhodnutí na dětech.
- b) Na tvorbě portfolia se mohou podílet i rodiče. V našich podmínkách je to zatím méně obvyklé. Ale právě oni mohou přinést výtvořky, fotografie, videonahrávku a jiné artefakty, které pořídili společně v mimoškolním prostředí, které jsou cenné tím, že poskytují učitelům informace o dítěti v kontextu jiného sociálního prostředí. Rodiče mohou pomoci zdokumentovat, jak dítě doma komunikuje, jak se zapojuje do domácích činností, co je jeho oblíbená činnost, hračka...

Zapojení rodičů vyžaduje trpělivost a systematickou práci, při níž rodičům nejenže vysvětlujeme význam portfolia, ale s portfoliem je učíme také pracovat, zejména při společných konzultacích výsledků a pokroků dítěte. Cesta k přijetí portfolia rodiči a k jejich aktivnímu zapojení do tvorby je velmi zdoluhavá. U některých rodičů toho ani nelze dosáhnout. To neznamená, že bychom měli upouštět od svých představ, jak s portfoliem pracovat a jak ho vést.

Obr. 11: Posloupnost kroků na podporu přijetí portfolia rodiči

Posloupnost kroků k zavedení portfolia, jeho přijetí rodiči a jejich aktivní spoluúčasti znázorňuje obr. 11. Jeho obsah není vyčerpávající. Chceme však zdůraznit, že prvotní informační schůzka není postačující pro to, aby rodiče přijali tento nový prvek ve vzdělávání a práci s ním. Učitelé nemohou předpokládat, že všichni rodiče budou nadšeni a toto nadšení budou sdílet s nimi.

„Asi dva rodiče do toho přispěli, ale jinak to vnímají jako zátěž, kterou musí hlídat doma, aby se tomu něco nestalo. Čekala jsem, že maminky z toho budou mít radost.“

Nejobtížnější je druhá fáze, která je založena na komunikaci, sdílení a zkušenostech s portfoliem. Je to nekončící proces. Jeho průběh ovlivňujete vy jako odborníci. V okamžiku, kdy získáte některé rodiče k aktivní spolupráci, přicházejí k vám rodiče nových dětí, s nimiž můžete začít od začátku. Jste-li přesvědčeni o smyslu portfolia, pak vás neodradí ani pasivita rodičů a stále nové začátky. Pamatujte, portfolio není „výkladní skříň“ pro rodiče, ale je jedním z nástrojů na podporu rozvoje dítěte.

8. Jak by mělo být portfolio strukturováno a co by mělo být jeho obsahem

Portfolio dítěte je nástrojem, který v důsledku individualizace vzdělávání umožňuje učitelce mateřské školy „sledovat rozvoj a osobní vzdělávací pokroky u každého dítěte zvláště a důležité informace dokumentovat tak, aby mohl každé dítě dobře poznat, porozumět mu a vyhovět jeho individuálním možnostem a potřebám.“ (RVP PV, 2004, s. 38). Častou otázkou, kterou si učitelky mateřských škol kladou, je: „Co má být obsahem portfolia? Jak má být portfolio strukturováno, aby svůj diagnostický účel portfolio naplnilo?“

Záměrem předškolního vzdělávání je rozvíjet každé dítě celostně po stránce fyzické, psychické i sociální a podporovat jeho samostatnost a schopnost projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí a respektující základní společenské hodnoty (RVP PV, 2004, s. 8).

RVP PV pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi, a to nejprve na úrovni obecné, kterou zastupují rámcové cíle a klíčové kompetence, následně na úrovni oblastní, v nichž jsou vymezeny dílčí cíle a dílčí výstupy, k nimž má předškolní vzdělávání směřovat. Základním předpokladem tedy je, že učitel/ka musí všechny čtyři cílové kategorie velmi dobře znát a uvědomovat si jejich provázanost pro sledování vývoje a pokroku dítěte.

Záměru předškolního vzdělávání by měla odpovídat i diagnostická činnost učitele zaměřená na komplexní holistické posouzení rozvoje osobnosti dítěte ve všech jeho doménách. Portfolio by tedy mělo dokumentovat rozvoj dítěte celostně v oblastech:

- a) somatického růstu a respektování zrání dítěte,
- b) duševního rozvoje (kognitivní, emocionální, motivační a volní vývoj),

- c) sociálního rozvoje,
- d) rozvoje svého JÁ,
- e) duchovního rozvoje (Lukášová, H., 2010, s. 44).

Zkusíme-li si nyní odpovědět na otázku, co by mělo být obsahem portfolia, z výše uvedeného textu je zřejmé, že vše, co dokumentuje celistvý rozvoj dítěte. To nám nezajistí pouze pracovní listy, které spíše dokumentují rozvoj psychomotorický a kognitivní. V portfoliu je třeba využívat dalších zobrazovacích prostředků:

- výrobky z výtvarných a pracovních činností (pokud se nedají ložit do fólie, pak jejich fotografie, je-li to možné),
- výkresy,
- fotografie,
- videonahrávky,
- rozhovory,
- oblíbené básničky, písničky
- poznámky z pozorování
- diagnostické archy.

Jak by měly být produkty dítěte uspořádány, strukturovány? Pro inspiraci nabízíme několik variant. Je jedno, pro kterou se rozhodneme či zvolíme jiný vlastní způsob. Důležité je, aby šlo o smysluplný funkční systém dokumentující komplexní vývoj dítěte a jeho pokrok, který bude učitelům i rodičům oporou pro plánování rozvoje dítěte a bude vyhovovat i dětem.

8.1 Úvod portfolia – biografie dítěte, aneb „Kdo jsem?“

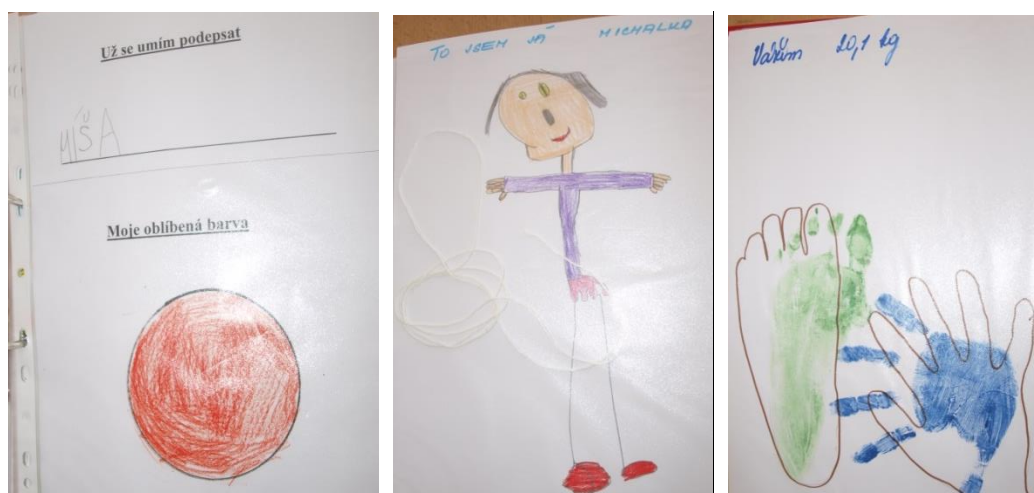
Na podporu individualizace výchovně vzdělávacího úsilí je nezbytné velmi dobře znát každé dítě, a to nejen z prostředí mateřské školy, ale zejména i z prostředí domova. Údaje získané v této části portfolia na počátku školního roku či docházky dítěte doplňují vstupní diagnostická data. Učitel/učitelka je může šikovně využít pro seznámení s ostatními dětmi a začlenění dítěte do kolektivu. Při tvorbě této části portfolia můžeme vhodně zahájit spolupráci a komunikaci s rodiči. Mnoho údajů poskytnou právě oni.

Tato část portfolia se týká nejvíce poznání a rozvoje vlastního JÁ, sebepojetí, citů, vůle i hodnot dítěte.

Co vše může být její součástí?

Vše, co vypovídá celkově o dítěti a co nám pomůže ho velmi dobře poznat a využívat získaných poznatků při plánování výchovně vzdělávací činnosti vzhledem ke specifickým potřebám dítěte a při jeho začlenění do kolektivu. Mohou to být kresby, malby, výrobky dítěte, fotografie, videonahrávky, vyplněné dotazníky např. k následujícím tématům:

- Já (jak si přeji být osloven/a, co rád/a dělám; co rád/a jím; s kým jsem rád/a; čemu se rád/a směji; kdy je mi dobře; kdy je mi smutno; moje nejoblíbenější hračka, pohádka, písnička, obrázek, hra...).
- Jak vypadám - Můj portrét
- Co mě charakterizuje - Můj erb
- Co dělám v průběhu dne (snímek mého dne)
- Na co se těším
- Jak jsem vysoký/á (viz provázek ve fólii na obr. 12), kolik vážím
- Kolik mám roků
- Kdo je můj kamarád
- Za kým jdu, když je mi smutno, když potřebuji pomoci
- Co dělám rád/a ve školce, doma (moje oblíbená činnost)
- Co nedělám rád/a ve školce, doma
- Jak slavím narozeniny
- Moje rodina

Obr. 12: Ukázky biografie dítěte (MŠ Myslibořice)

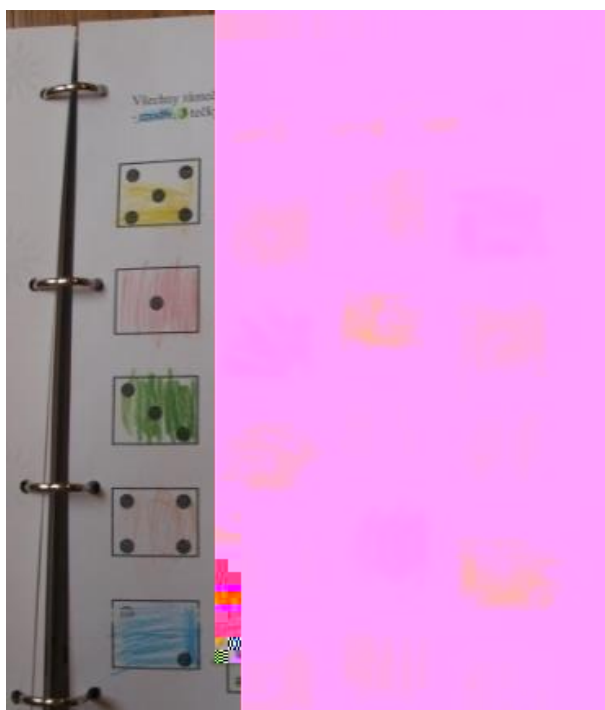
8.2 Dokumentace rozvoje dítěte ve vztahu k cílovým kategoriím

Na autobiografii dítěte navazuje zpravidla dokumentace spjatá s činnostmi dětí v mateřské škole a diagnostickou činností učitele/učitelky. Tuto dokumentaci je možné různým způsobem strukturovat, a to zejména pro snazší orientaci v portfoliu pro všechny zúčastněné, zejména pro dítě. Východiskem pro strukturaci portfolia mohou být zamýšlené cílové kategorie RVP PV, nebo témata školního vzdělávacího programu.

8.2.1 Struktura portfolia podle klíčových kompetencí

RVP PV vymezuje pět klíčových kompetencí, které se mohou stát východiskem pro strukturu portfolia navazující na autobiografii dítěte. Portfolio může být členěno do pěti oblastí, podle klíčových kompetencí (kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské), v nichž budou shromažďovány materiály, dle nichž bude možné posuzovat rozvoj dítěte v klíčových kompetencích. Názvy oblastí je vhodné pojmenovat společně s dětmi tak, aby jim rozuměly a uměly se v nich orientovat. Výstižně je doplňte i obrázkem.

☉ Příklad: kompetence k řešení problémů

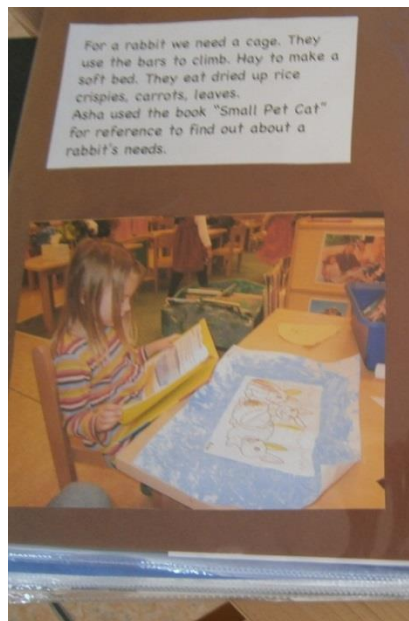

Zpřesňuje si početní představy, užívá číselných a matematických pojmů, vnímá elementární matematické souvislosti.

Obr. 13: MŠ Police

☉ Příklad: **kompetence komunikativní**

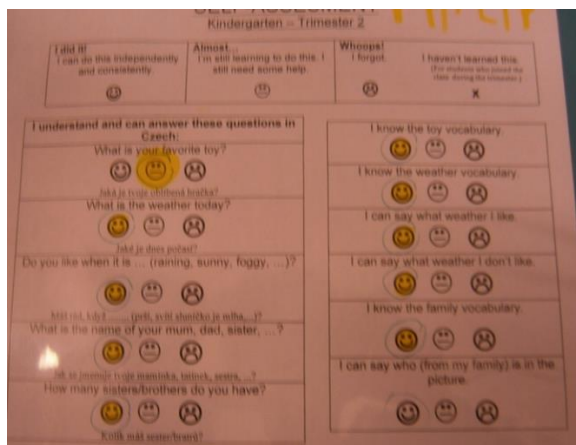
Dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.).

Obr. 13: International School of Prague

☉ Příklad: **kompetence činnostní a občanské**

Dokáže rozpoznat a využívat vlastní silné stránky, poznávat svoje slabé stránky.

Obr. 14: International school of Prague

8.2.2 Struktura portfolia podle dílčích výstupů vzdělávacích oblastí

V tomto případě bude na autobiografii dítěte navazovat dokumentace dítěte, která bude strukturována do pěti vzdělávacích oblastí (biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální), které by však měly být pojmenovány opět jazykem dětí. V jejich rámci budou dokládány produkty k vybraným dílčím cílům, neboť není možné zdokumentovat všechny cíle RVP PV. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že cíle jsou spolu různě provázány.

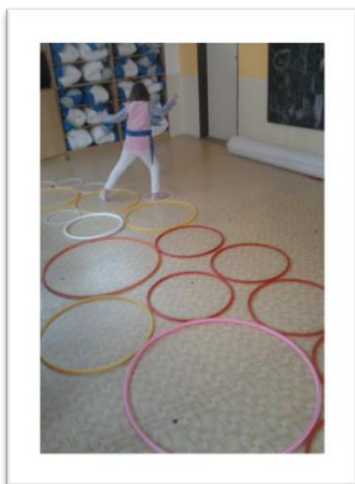

Doporučujeme zařazovat práce, z nichž je patrný rozvoj dítěte komplexnější a produkt se pojí s více cíli. Ne každý pracovní list, ne každý výkres musí být součástí portfolia.

☉ Příklad: **Vzdělávací oblast Dítě a jeho tělo**

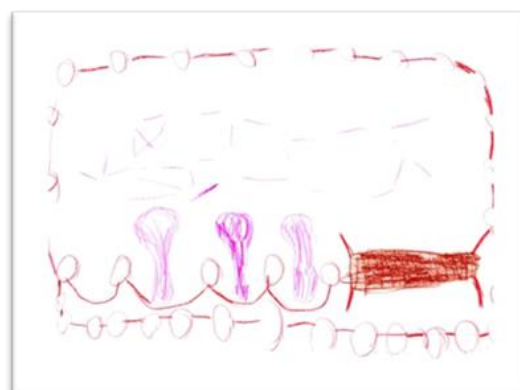
Pokud chceme zdokumentovat vývoj dítěte v oblasti somatického růstu a zrání, potřebujeme ho cíleně pozorovat a z pozorování si pořizovat záznamy různého charakteru, které mohou být součástí portfolia. Pohybové dovednosti dětí, koordinaci lokomoce, sladění pohybu s hudbou, napodobení jednoduchého pohybu podle vzoru a další dovednosti dětí je možné a vhodné zaznamenat fotografií, videozáznamem. Ty mohou být součástí elektronického portfolia či portfolia „papírového“.

Výstup: Zvládá běžné způsoby pohybu v různém prostředí

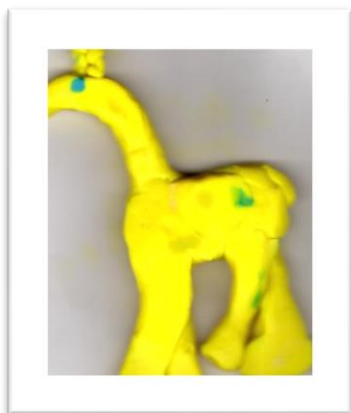
„Skoky do barevných kruhů. Skupiny dětí společně skákaly do dvaceti připravených kruhů. Smyslem hry bylo zvládnout nejen tento lokomoční pohyb, ale i vyhnout se kamarádům, abych do nich nenarazil. Lucie často nevěděla, jak se kamarádům vyhnout, raději vyšla z kruhů ven a začala skákat od začátku nebo případně zůstala stát a čekala, až se jí děti vyhnou. Hra ji velice bavila, prosila mě, abych hru zapojila i zítra. Druhý den spontánně vytvořila na tuto pohybovou činnost kresbu.“

Obr. 15: Ukázky fotografie, záznamu z pozorování a kresby (Roušarová, 2013)

Výstup: Zvládá jemnou motoriku

Výstup: Koordinace ruky a oka

Obr. 16: Žirafa (Roušarová, 2013)

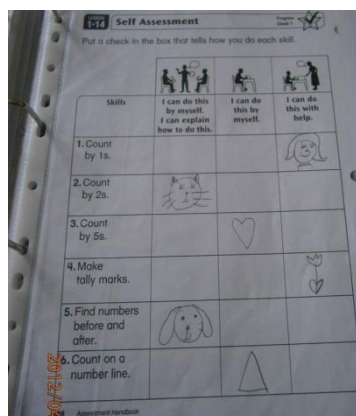
Obr. 17: MŠ Police

8.2.3 Co ještě může být obsahem portfolia

Fantazii se meze nekladou. Je to vše, co vám pomáhá v diagnostické činnosti, co vypovídá o dítěti a jeho pokroku.

a) Záznamy sebehodnocení dětí

Sebehodnocení dítěte ve spolupráci s hodnocením učitele přispívá významně k jeho učení a rozvoji. Práce s portfoliem přímo vybízí k rozvoji sebehodnotících dovedností a tím i klíčových kompetencí dítěte k učení. Dítě se učí hodnotit osobní pokroky, oceňovat výsledky své práce i práce druhých. V portfoliích českých mateřských škol se však na rozdíl oproti školám v zahraničí písemné sebehodnocení vyskytuje zřídka. Ne že by sebehodnotící kompetence dětí učitelky nerozvíjely, ale děje se tak spíše ústní formou. Ta je velmi důležitá a nenahraditelná, využíváme ji plánovaně i spontánně. Děti je však třeba vést k hodnocení systematicky a využívat k tomu různých prostředků.

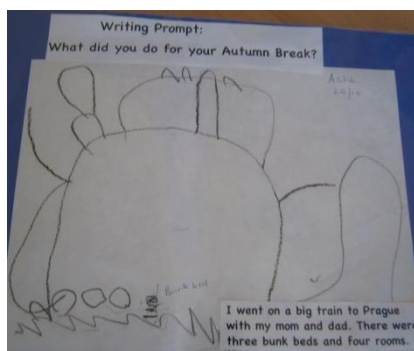

Obr. 18: Sebehodnocení dítěte
(International School of Prague)

Obr. 19: Sebehodnocení dítěte (EŠ Brusel III)

- b) Diagnostické záznamové archy
- c) Záznamy z nestrukturovaného i strukturovaného pozorování
- d) Vše, co pomůže organizaci práce ve třídě, např. pravidla třídy (hůlkovým písmem s obrázky), seznam služeb
- e) Humorné výroky dětí
- f) Básně, písně, které se učíme; názvy knížek o které dítě jeví zájem
- g) Domácí práce

Obr. 20: Co jsi dělal o podzimních prázdninách?

- h) Sdílení informace rodičů: k aktivitám dětí, jejich výsledkům, pokroku, ocenění svých dětí
- i) Diplomy a ocenění (např. plavecký výcvik)
- j) Fotografie společných akcí

Obr. 21: Zasazení stromu před MŠ Police

8.3 Volný nebo vázaný obsah

Obsah portfolia se velmi úzce pojí s rozvíjenými cílovými kategoriemi a může být dopředu naplánován pouze částečně. Pedagogický sbor by měl prodiskutovat, jakým způsobem bude diagnostikovat oblasti rozvoje dítěte prostřednictvím portfolia, na které cílové kategorie se v něm zaměří a jaké k tomu má prostředky. Nejde o přesné vymezení, jakým konkrétním nástrojem (pracovním listem, výrobkem...) učitelé zdokumentují znalosti a dovednosti dítěte, ale s jakými cílovými kategoriemi bude portfolio spjato. Od nich se pak odvíjí prostředky v něm použité. Je třeba si uvědomit, že portfolio je pouze jeden z nástrojů pedagogické diagnostiky a nemůžeme jeho prostřednictvím zdokumentovat všechny cílové kategorie.

Při úvahách nad obsahem portfolia je třeba počítat s jeho variabilitou, která je ovlivněna třemi faktory:

- a) dítětem – jeho přání, jednání,
- b) rodiči – spoluúčast na tvorbě,
- c) učitelem – individualizovaná diagnostika.

U posledního faktoru se stručně zastavíme. Z analýzy portfolií ve výzkumu (Kratochvílová, 2013, nepublikováno) vyplynulo, že obsah portfolia dětí jedné třídy mateřské školy se od sebe příliš neliší. Výjimkou jsou individuální práce dětí, které si samy vytvářejí a do portfolia vkládají, nebo pracovní listy diferencované stupněm náročnosti pro děti na různém stupni jejich vývoje. Na shodném obsahu je zřejmé individuální ztvárnění konkrétního záměru dítětem.

Takto získané informace o vývoji dítěte slouží pedagogům jako východisko pro stanovení vhodných cílů podporujících rozvoj dítěte a volbu odpovídajících metod a

forem práce. Dokonalejší znalost osobnosti dětí zřetelněji odhalí, jak odlišné jsou jejich individuální vzdělávací potřeby, poukáže na rozdílnosti v tempu jejich rozvoje a učení. Přiměje nás to k uvědomění, že je nezbytné ve vzdělávání předškolních dětí diferencovat. Pochopíme vhodnost vytvářet diferenciovanou vzdělávací nabídku vzhledem k individuálním potřebám dětí (Smolíková, 2007, s. 19). Tato skutečnost by se měla zobrazit i v portfoliu každého dítěte.

Má-li portfolio důsledně plnit funkci diagnostickou, pak by se jeho obsah měl také odvíjet od sledovaných oblastí dítěte, které je třeba záměrně více rozvíjet a dokladovat pokrok dítěte individualizovanými produkty s ohledem na jejich potřeby. U jednoho dítěte se v portfoliu zaměříme např. více na sledování rozvoje sociálních dovedností, u jiného to bude rozvoj jemné motoriky, u dalšího pohybová koordinace a překonávání překážek. Navštěvují-li naše mateřské školy děti s rozmanitými schopnostmi, pak jejich portfolia musí této skutečnosti odpovídat.

Diagnostická zjištění se stávají podkladem pro individuální vzdělávací plán dítěte (IVP).

- Příklad (Roušarová, 2013): Pro dítě s nerovnoměrným vývojem v oblasti hrubé motoriky a socializace byl na základě výsledků diagnostické činnosti a konzultace nad portfoliem vypracován se spoluprací s rodiči IVP s konkrétními cíli a úkoly rozvíjejícími tyto oblasti dítěte.

V oblasti socializace bylo cílem zaměřit se na řešení problémů s dětmi při různých činnostech. Dílčí cíle byly:

- učit řešit konflikty dohodou
- upevňovat pozitivní projevy vůči ostatním dětem
- zapojit více do kolektivu
- spolupracovat s ostatními

V oblasti hrubé motoriky bylo cílem zvládnout:

- chůzi v nerovném terénu, překonávání překážek, chůze s náčiním,
- skoky a poskoky;
- rovnovážná cvičení (jízda na koloběžce, cvičení na velkých nafukovacích míčích)...

V portfoliu tohoto dítěte bylo možné postupně sledovat rozvoj dítěte v oblastech odpovídajících diagnostickému zjištění: fotografie s popisky dokumentující rozvoj hrubé motoriky, záznamy řešení konfliktů dítěte se spolužáky a další...

9. Jak s portfoliem pracovat

Diagnostické portfolio slouží dítěti, učiteli i rodiči. Všem třem účastníkům edukačního procesu může poskytnout velmi cenné informace za předpokladu, že to není „mrtvý“ dokument, „pořadač, šanon“ čekající na konec školního roku, až bude předán rodičům, aby viděli výsledky a pokroky svého dítěte a aby ocenili celoroční práci učitelek mateřské školy. S portfoliem je nutné v průběhu roku pracovat!

9.1 Práce s portfoliem – dítě

Práce dítěte s portfoliem může probíhat dvojím způsobem.

1) Řízená činnost, zpravidla pravidelná a plánovaná pod vedením učitele/učitelky, která je zaměřena například na:

- sebehodnocení dítěte,
- prožitky dětí – „znovuvybavení“ si života v mateřské škole,
- rozvoj komunikace dítěte prostřednictvím portfolia,
- výběr prací do portfolia, jejich řazení, uspořádání, doplnění.

2) Spontánní činnost, kdy dítě projevuje o své portfolio, nebo portfolio kamaráda z nějakého důvodu zájem, což dokládáme následujícími ukázkami:

„Vezmou si svoji knížku (portfolio), různě si v tom listují. Ty nejmenší děti mají největší radost, když to mohou otevřít a prostě v tom kramařit. Není to mrtvý dokument, je to věc, kterou mají denně k dispozici. Procházejí si to.“

Spontánní činnost dítěte s portfoliem dokládá jeho prostorovou i časovou dostupnost. Přirozeného zájmu o portfolio může učitel/ka využít při pozorování dítěte při práci s portfoliem nebo k zahájení rozhovoru nad tím, o co dítě jeví v portfoliu zájem. Otevíráme tím tak oblast práce učitele s portfoliem dítěte.

9.2 Práce s portfoliem – učitel/ka

Rovněž práce učitele/učitelky s portfoliem může být plánovaná nebo spontánní.

1) Plánovaná činnost je zaměřena zejména na:

- hodnocení výsledků a pokroku dítěte v rámci vstupní, průběžné i výstupní diagnostiky,
- plánování vzdělávací nabídky dle výsledků diagnostické činnosti,
- vedení „soukromého“ rozhovoru s dítětem nad dokumentací v portfoliu, odkrytí implicitních jevů,
- přípravu rozhovoru s rodiči,
- přípravu individuálního plánu dítěte.

2) Spontánní činnost s portfoliem vychází z pozorování třídy a jednání dětí, kdy učitel/učitelka:

- reaguje na potřeby dětí a využívá bezprostředního zájmu dětí o portfolio.

9.3 Práce s portfoliem – rodič

K zájmu o portfolio svého dítěte a práci s ním je třeba rodiče postupně vést (viz kapitola 7). Zpočátku rodiče nejsou připraveni na aktivní práci s portfoliem. Neočekávejte, že všichni rodiče budou projevovat nadšení nad právě zavedeným portfoliem a budou se zapojovat do jeho tvorby a hodnocení výsledků dítěte. Buďte trpěliví a postupně je vedte ve vhodných okamžicích a při vhodných příležitostech svými příklady hodnotících výroků a uče ocenit pokrok dítěte. Rodiče se postupně mohou:

- spolupodílet na výběru produktů do portfolia,
- obohacovat produkty o výtvary z domácího prostředí,
- zapojovat do komunikace nad výsledky a pokroky dítěte při oficiálních konzultacích, prezentacích portfolia i při bezděčných situacích, kdy dítě s nadšením prezentuje, co dokázalo,
- zapojit do cílené, písemné reflexe práce dítěte a jeho ocenění.

10. Co s portfoliem na konci roku

Na konci školního roku představuje diagnostické portfolio již objemnou sbírku dokumentů, které vypovídají o výsledcích dítěte a jeho rozvoji. Jde o hodnotný dokument,

který má zejména význam pro dítě – je to „jeho knížka“, má význam i pro rodiče – „toto všechno moje dítě umí, toto dokázalo“ a má význam i pro učitele – „tohle jsme spolu dokázali, takto pracujeme v naší mateřské škole“. S ohledem na skutečnost, že portfolio je majetkem dítěte, mělo by mu být také na konci školního roku předáno. Na závěrečnou podobu portfolia se rodiče většinou těší, jak potvrzuje učitelka MŠ: „Rodiče jsou nadšeni, líbí se jim to, i to, že si to odnesou domů, že budou mít památku.“

Takto objemné portfolio není možné přenášet do dalšího školního roku k „navazující“ paní učitelce/panu učiteli. Máte-li potřebu předat některé výsledky práce dítěte do vyššího ročníku, máte tři možnosti:

- dítě si může přinést portfolio na počátku školního roku do třídy a ukázat, co vše v předešlém roce zvládlo,
- máte příležitost ve spolupráci s dítětem vybrat, co by ono samo rádo ukázalo budoucí paní učitelce/panu učiteli. Jde o vedení dětí k výběru svých výsledků práce a zdůvodnění své volby, tedy o rozvoj dalších kompetencí dítěte.
- Tento výběr naskenovat a uložit do elektronického portfolia, CD nosiče a zprostředkovat elektronickou formou.

11. Jak využít portfolio z mateřské školy v navazujícím stupni vzdělávání, v 1. ročníku základní školy

Portfolio dítěte z mateřské školky může být velkým pomocníkem pro učitele 1. ročníku základní školy, a to nejen při zápisu do první třídy, ale i na počátku školního roku. V obou případech ho učitelé prvních ročníků mohou využít jako prostředek pro navázání komunikace s dítětem a zejména pak jako zdroj diagnostických informací. Bohužel, portfolio není tímto způsobem využíváno, a to ani v těch základních školách, v nichž je mateřská škola jejich součástí.

Základní otázka tedy zní, zda učitelé budoucích prvňáčků diagnostické portfolio dětí znají a zda učitelé mateřských základních škol diskutují o možnostech jeho využití na počátku základního vzdělávání. Učitelky prvních ročníků mohou ve vedení diagnostického portfolia pokračovat. Jeho obsah se bude odvíjet od cílů základního vzdělávání a výsledků diagnostiky žáka. Učitelky prvního stupně budou ve velké výhodě, protože jejich žáci a rodiče už budou mít s portfoliem zkušenost.

12. Závěrem

Jakákoli činnost, která nás v životě uspokojuje, je činnost smysluplná. Musíte být přesvědčeni/přesvědčeny, že vedení portfolia je smysluplnou činností, která přináší své ovoce. Aby tomu tak bylo, je dobré si uvědomovat všechna pozitiva, ale i negativa, která se k práci s portfoliem váží. Pojdme si pojmenovat nejprve jeho výhody.

12.1 Výhody vedení portfolia v mateřské škole

- pokládá základy sebehodnocení dítěte, vzájemného hodnocení, sebereflexe jeho činnosti,
- podporuje zapojení dítěte do plánování svého učení,
- dítě vytváří něco hodnotného, k čemu má pozitivní vztah,
- umožňuje posuzovat výsledky dětí komplexně, dlouhodobě a sledovat jejich pokrok,
- učitel/učitelce poskytuje informace k plánování diferencované a individualizované vzdělávací nabídky,
- je prostředkem pro rozvoj komunikace mezi dětmi, dítětem a dospělým,
- spojuje formativní a sumativní aspekt hodnocení,
- akcentuje individualizované hodnocení,
- pomáhá vyučujícím, dětem i rodičům „skládat obraz“ o osobní zdatnosti dítěte (self-efficacy),
- podporuje zapojení všech účastníků vzdělávacího procesu,
- všem účastníkům procesu přináší radost.

12.2 Nevýhody vedení portfolia v mateřské škole

- vyžaduje určitý čas na vytvoření zamýšleného obsahu, výběr prací, průběžnou i souhrnnou reflexi,

Čas, je jedním z nejčastěji uváděných negativních faktorů vedení portfolia. Ve skutečnosti učitelky uvádějí, že řazení produktů, jejich uspořádání a popisu věnují 1 – 1,5 hodinu týdně. Pokud si z této doby udělají příjemné kolegiální setkání, při němž si popovídají, uspořádají, co je nutné a sdělí své zkušenosti, vnímají čas věnovaný portfoliu pozitivněji. Daleko větší časovou náročnost s sebou nese portfolio elektronické. Shromáždování fotografií, jejich třídění, pořizování videozáznamů a umístění na stránky jednotlivých dětí vyžaduje mnoho času a trpělivosti. Oporou by mohli být možná rodiče, kteří jsou v této oblasti velmi zruční a jsou ochotni pomoci.

- obsahuje zejména pracovní listy, kterými je dokumentována stěžejně doména kognitivního rozvoje dítěte,

Portfolio bývá mnohdy úzce zaměřeno, není v něm dostatečně zastoupen materiál dokumentující celkový rozvoj dítěte, což je způsobeno nesystematičností, nepromyšleností, posuzovaných cílových kategorií.

- někteří rodiče nejeví o portfolio zájem,

Tato skutečnost by nás neměla odradit od našeho záměru vést diagnostické portfolio. Spíše musíme hledat cesty, jak rodiče (alespoň jejich část) pro práci s portfoliem získat. Ne kvůli sobě, ale kvůli jejich dětem.

- vedení portfolia vyžaduje finanční prostředky,

Nejde pouze o koupi papírů, výkresů, pořadačů, fólií, ale i o zhotovení fotografií, kopírování některých materiálů, koupi tonerů do tiskárny, nosičů CD. To vše představuje nárůst provozních finančních prostředků, které mateřské školy obtížně získávají. Na místě je tedy hovořit také se zřizovatelem o smyslu portfolia, s rodiči, místními firmami jako zdroji sponzorství a také usilovat o získání prostředků z řady projektů.

Závěrem si můžeme položit otázku: **„Proč bychom to vše měli dělat?“**

Na ni neexistuje vyčerpávající a jednoznačná odpověď, ale přesto na ni odpovím slovy učitelek, které s diagnostickým portfoliem již svoji zkušenost získaly:

„Jako rodič bych byla takovým portfoliem, které máme v naší třídě určitě nadšená a lituji, že něco podobného nemají moje dcery. Určitě bych si to po létech otevřela a zavzpomínala na dobu, když byly ještě malé.“

„Mě baví vidět děcka, že si k tomu jdou, že to není nic zbytečného v té skřínce a nikomu to nic nedává. Tohle je živý, má to smysl. Baví to nás a proto to baví i děcka.“

A co na závěr?

Nebojte se změny, přináší to, co byste nepoznali,

kdybyste ji neuskutečnili.

Bibliografie:

- CERMAT (2008). Kvalita I, Osobní portfolio žáka. Dostupné z: http://www.esf-kvalita1.cz/osobni_portfolio-koncepce.php
- Lukášová, H. (2010). *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál.
- Průcha, J. (2009). *Pedagogický slovník*. Vydání 6. Praha: Portál, 2009. 395 s.
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. (2004). [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 48 s.
- Roušarová, I. (2013). *Portfolio dítěte v mateřské škole – diagnostický nástroj rozvoje osobnosti dítěte*. Bakalářská práce. Brno: Univerzita Masarykova, Pedagogická fakulta, Katedra primární pedagogiky. 2013. 101 s. Vedoucí práce Mgr. Jana Kratochvílová, Ph.D.
- Smolíková, K. a kol. *Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV: Metodika pro podporu individualizace vzdělávání v podmínkách mateřské školy*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 48 s. ISBN 978-80-87000-10-6
- Václavík, A. (2013). *Prezentačně-hodnotící předmětové portfolio v 7. ročníku ZŠ: případová studie*. Disertační práce. Brno : Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky, 2013. 251 s. Školitel PhDr. Hana Filová, Ph.D.
- Zelinková, O. (2001). *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Vydání 1. Praha: Portál, 2001. 207 s.